HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

קים להו לרבנן. דסתם ערוגה המזרעת בה ה' זרעונין כך היא מדתה דחמשה זרעונין בשיתא טפחים לא ינקי אמצעי ושברוחות מהדדי דשיעור ינקיה כל זרע טפח ומחלה עם מקום הזרע הרי מן הזרע המזרע (סמוך לגבולה) [בגבול הערוגה] כנגד האמצעי ועד האמצעי ג"ט. ומאלו השנים אנו למדים דסבר תנא דידן שינקיה הזרע טפח ומחלה מדלא קבע מקום לזרע המזרע אצל הגבול [ד] להושיבו אצל הקרן אלא אפי' אם בא לזורעו כנגד אמצעיתה זורעו אלמא בהרחקת ג' טפחים סגי ואע"ג דלענין כלאים היכרא בעלמא בעינן ולא חיישינן לייקה כדתנן לקמן בשמעתין [ה] גבי רשת תור וגבי ב' שורות מיהו הפרש זרעוני ערוגה דלא להוי ערבוב ליכא היכרא בצליר משיעור ינקה דגבי רשת תור ושתי שורות דלקמן איכא היכרא הלכך כי רמיז לן קרא ה' זרעונין בערוגה בשל ו' טפחים קאמר: **ומנא לן דהא דקים להו לרבנן.** בשיעור ינקה מילתא היא למיסמך עלה ולומר בקיאין הן החכמים בעבודת אדמה לידע כמה יונקים אלא תמהה לומר מי הודיע לבריות שיעור ינקה ואין יוכלו לעמוד על כן: **גבול רעך.** ליטע סמוך למילר להכמים קרקעו כשיעור אשר גבלו הראשונים ומי הם ראשונים אמוריים וחוויים שהיו בקיאים בכך כראשכמן בבני שעיר: **מנא קנה זה.** קנה המדה שבו מודדין הקרקע: **לזיש.** ראוי לגדל זיתים וזה לתאנה והיו יודעין להפרים את האדם בין קנה לקנה בריחה וטעמה היכן לזיתים והיכן הוא לתאנים וממילא דבקיאים היו בשיעור ינקה: **שמריחין.** סרס את המיבה ודורשה: **וחוי.** למה נקרא חוי: **שטועמין את הארץ.** לאיזה דבר ראויה: **לחיוית.** כנחש שמאכלו עפר: **שנעשין בני חורים מנכסיהם.** שנטולדו מנכסיהם ולא הולרכו לעבוד אדמתן כדכתיב ובני עשו יירשום (דברים ג) **אמר רב אשי ערוגה.** שאמרו צריכה להיות ו' חוץ מגבוליה שהיו מניחין בערוגה קרקע חלק סביבות הזריעה במקום דישה כשהוא משקה הזרעים מהלך בגבולין. ואשמעינן רב אשי דלא תימא ו' עם הגבולין וכשהניח טפח חלק לכאן וטפח חלק לכאן לא תהא ערוגה מקום ינקתה אלא ארבעה ואין הפרש בין אמצעי לשכנגדו אצל הגבול אלא טפחיים: **בכמה.** כמה רחבן להיות ערוגה כהלכתה ותהא עליה תורת הערוגה לכל דבריה כדלקמן להתיר ראש תור ירק הנכנס לה והיוצא ממנה דכי ליתא כשיעורא לא חשיב למיהוי לה קולי שדה: **פרסה.** פרסת רגל: **והשקיה ברגלך.** להטעין על כתפך מים ולהלך ברגלך סביבותיה להשקותה. למ"ל למכתב רגלך לומר שבמקום מהלכו להשקותה כשיעור רגל הוא: **אמר רב ערוגה בחורבה שנינו.** במשנתנו להתיר בה ה' זרעונין אצל לא שסביבותיה ערוגות שהרי לא פירשו לך אלא הפרש זרעונין שבתוכה ואם תזרע ערוגות סביבותיה לא תוכל להרחיק בין אותן שבתוכה ולזרוע אותן שברוחות הערוגה סמוך לגבול להרחיקן מן האמצעי כשיעורו לפי שאתה מקריבו אצל זרע המזרע בחברתה אצל גבולה שאין ביניהן אלא שני טפחים של גבולי הערוגה ואתן ג' בעינן: **והא אילא מקום קרנות.** מאי דוחקיה דלא לאוקומיה בערוגה בין הערוגות מוקפת מכל לד ג' ערוגות שהן ח' כזה ולזרוע באמצע וכן בכולן ה' זרעונין והא איכא בכל ערוגה מקום קרנות זויותיה ואתה יכול להמשיך זרע גרעין שתזרע בצד גבולן של זו לצפון ושל זו לדרום של זו למזרח ושל זו למערב ולזרוע אותן גרעינין אצל הקרנות ואינך צריך להמשיכן מכנגד אותן שבתוכו מבפנים אלא הפרש טפח ואמאי אמר רב ערוגה שבתוכה שנינו: **נמנלא את הקרנות.** רב מוקי מתניתין בממלא את כל הרוח של ערוגה לצפון מן המזרח למערב וכן רוח דרומי אצל המזרחי והמערבי זורע מעט ויניח הפרש מכאן ומכאן (כזה) הלכך אי אתה יכול לזרוע עוד בערוגה שאצלה לצפון ושאצלה לדרום מפני שירבוב של ב' הערוגות: **ולזרע מאבראי.** ויקיפנה ערוגות מכל צד ואת הקרנות שבתוכה לא ימלא (ה) ומאי דוחקיה דרב לאוקמיה בערוגה שבתוכה שאין שם אלא היא:

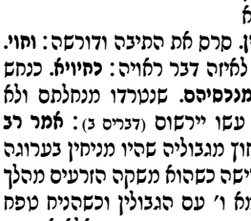

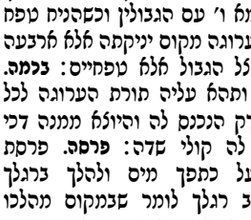

וקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי. ואומר ר"ת דמכל מקום אינטריך קרא דאי לאו קרא ה"א אע"ג דלא ינקי[א] איכא שירבוב ואסור קמ"ל קרא דבכה"ג[ב] ליכא שירבוב ובקרא לאוהיה נמי לא סגי דלא הוה ידעינן חמשא בכמה שרי קרא[ג] אבל השתא דקים להו לרבנן דחמשא בשיתא לא ינקי אית לן לאוקמי קרא בשיתא וא"ת אכתי ינקי מהדדי דאין כאן ג' טפחים בין זרע לזרע דאסר מקום הזרעים[ד] שכל הערוגה אינה רק ששה טפחים ואומר ר"ת דלא קשה מידי דאמות של כלאים שוחקות הן כדמוכח בריש עירובין (דף ג:)[ה] ואומר ר"י דה"ג גמירי[ו] דחמשא בשיתא לא ינקי עם מקום הזרעים וא"ת יזרעו ט' מינין בערוגה ד' בד' קרנות וד' באמצע כל רוח ואחד באמצע דכל אחד רחוק מחבירו ג' טפחים וי"ל דבכולו אמי הוי עירבוב ועוד דאז לא היה יכול לזרוע אלא גרעין אחד מכל מין ומין אצל בחמשה זרעונים יכול לזרוע מארבע מיינים הרבה לכל רוח ומיהו קשה לר"י דמנגן לאוקמי קרא בערוגה ו' על ו' אפילו פחות נמי רק שיש באלכסונה ו' ויזרע ד' לד' קרנות ואחת באמצע דהשתא נמי לא ינקי מהדדי וי"ל דסברא דבענין זה אסור פן לא ידקדק לזרוע ממש בסוף הקרן[ז] ויש לאוש לייקה אצל השתא אין צריך לדקדק אלא בגרעין האמצעית ומהאי טעמא נמי אתי שפיר שאין זורעין ט' בערוגה[ח] אצל [ט]קשה לרשב"א דלוקי בערוגה ה' על ה' דהשתא יש באלכסונה (ו') [ז] דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונה ויכול לזרוע בקרנות בלא דקדוק ומיהו לו ר"י דאין להעמיד המקרא בענין זה שאינו שיעור לא לייקה ולא לשום דבר:

לא תסיג גבול רעך. וא"ת א"כ הזורע כלאים יצקה שתים משום אמר הזורע כלאים [כלאים] לוקה שתים משמע דבאד כלאים אינו לוקה אלא אחת [ט]וי"ל דלא נקי אהאי לאו משום דקרא נמי אייתי בהסגת גבול ממש דאין לוקין בלאו דניתן להשבון ועוד דהוי לאו שבכללות: **חוי.** אורת דלאו היינו חוי דשבעה עממין שהרי אינו דורש כולם למה[י] שמש כן אלא בני שעיר גופיה איקרו חוי דכתיב[יא] את לבעון החוי (בראשית לו):

גבוליה בכמה. [יב]פירש בקונטרס דנפקא מינה לענין לאש תור והא דקאמר בסמוך דאין לאש תור בערוגה היינו מערוגה לערוגה וי"ל אומר דנפקא מינה למקח וממכר אם מכר לו ערוגה וגבוליה:

דתנן רבי יהודה אומר בו'. אף על גב דרבי יהודה לא מייירי מידי בגבול אלא בהפסק שבין עבודת ירק לירק אחר כדאיתא בפ"ג דכלאים (משנה ג) דתנן היתה שדהו זורעה ירק ומנקש ליטע שם ירק אחר [יג]ר' שמעון אומר עד שיהא התלם מפולש ר' יהודה אומר רוחב כמלא רוחב פרסה נראה להש"ס דכי היכי דחשיב הפסק לענין כלאים[יד] חשיב נמי להיות גבול לערוגה[טו]:

אמר רב ערוגה בחורבה שנינו. פירש ר"ת דקס"ד שאינו ממלא כל הרוח אלא זורע באמצע כל רוח טפח וג' חומשין[טו] ומניח מכל לד לגד קרנות טפחים וחומש חרב דהשתא זרעוני רוח זה רחוקין מזרעוני רוח האחרת כשיעור אלכסון של טפחים וחומש על טפחים וחומש[טו] דהוי ג"ט ויותר שני חומשי חומש[יז] ופריך והא איכא מקום קרנות איכול לעשות שם ערוגות[יח] אע"פ שלא ירחיק אלא שיעור ב' הגבולים[טו] דהשתא איכא טובא בין זרע הפנימית שבאמצע הרוחות ובין זרע החיצונה של לד הקרן דהא איכא ב' גבולין ומקום חרב שהוא ב' טפחים וחומש בכל קרן (כ) ומשני בממלא את הקרנות [כ]של מזרח ומערב[כא] וברוח לפון ודרום [כב]גרעין לכל רוח כאשר תצייר (א) דבאותה ערוגה איכא הרחקה ג' (כזה) ואם בא לסבבה בערוגות (אפילו) במקום קרנות לא יהיו ג' טפחים בין זרעוני ערוגה אמצעי לזרעוני ערוגה שבקרנות שאין הפרש ביניהם אלא שיעור שני גבולין אע"פ שיוכל עדיין לזרוע גרעין אחד בכל קרן החיצונית הא מסיק דגזרינן שמא לא ידקדק וימלא קרנות הכי נמי גזרינן בחיצונות שמא ימלא:

וליזרע מאבראי. וליזרע ערוגות לצד קרנות האמצעי כדפרישית ולא ימלא הקרנות דהכי עדיף טפי שיכול להרבות בערוגות:

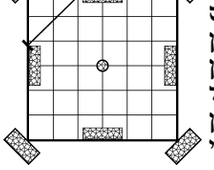

גזירה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולזרע מאבראי וכו' לא ימלא כזה:

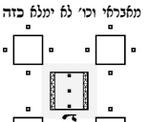

(ב) תוס' ד"ה אמר רב וכו' ב' טפחים וחומש בכל קרן כזה:

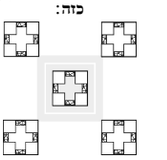

(ג) באד"ר גרעין לכל רוח כאשר תצייר כזה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא תסיג וכו' וי"ל דלא לקי אהאי לאו. עי' יומא דף לו ע"ב בתוס' ד"ה נלאו דנעילה:

רבינו חננאל

דקים להו לרבנן דחמשה דרעונים בששה טפחים לא ינקי הדדי. וכל דקים להו לרבנן מילתא היא. ואיכא ישובי הארץ שבקיאין בישבתה של ארץ דבריריין להון אלין מילי. וסליקא, דהני ששה דערוגה הן מקום דרעונים, ואיכא סביביהון טפח גובל. ומפרש במתני' היה לו גובל טפח זורע לתוכה שלשה עשר זרעונין. ומפרש הכא רב אשי דהא ערוגה ששה על ששה חוץ מגבולה. ועיקר דהא מילתא, דלא [מ]ספיק להמהה בין ירק לירק טפח אחד, דהאי הוה מ[ס]פיק בין ירק לירק טפח אחד, אפילו ערוגה שהיא חמשה על חמשה הוה איפשר למזרע שמונה על ארבע רוחותיה, וארבע באמצע, משום דהויא כ"ח טפחים, י"ב מהן הן נזרעין, דאיצטריכין למימר הכין, דחזינן מרב סעדיה גאון מחסיא, דאיסתברא ליה כמן הכין. ולאו כי דאיסתברא ליה בהא, אלא קים להו לרבנן דחמשה דרעונים כל אחד אין פחות מטפח על טפח, בששה על ששה לא ינקי מהדדי. והיכי דמי, כל זרע טפח ומחצה על טפח ומחצה חרב, ובכל רוח שלשה לטפחים אורך (ורק) ברוחב טפח דבאמצע [מין] אחד טפח על טפח, דמשכחת בין כל אחד ו[א]חד טפח ומחצה באורך. וכן צורתו למראית עין.

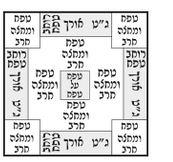
טפח ומחצה
ג"ש אורך
מרב
מרב
מרב